

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩ.
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

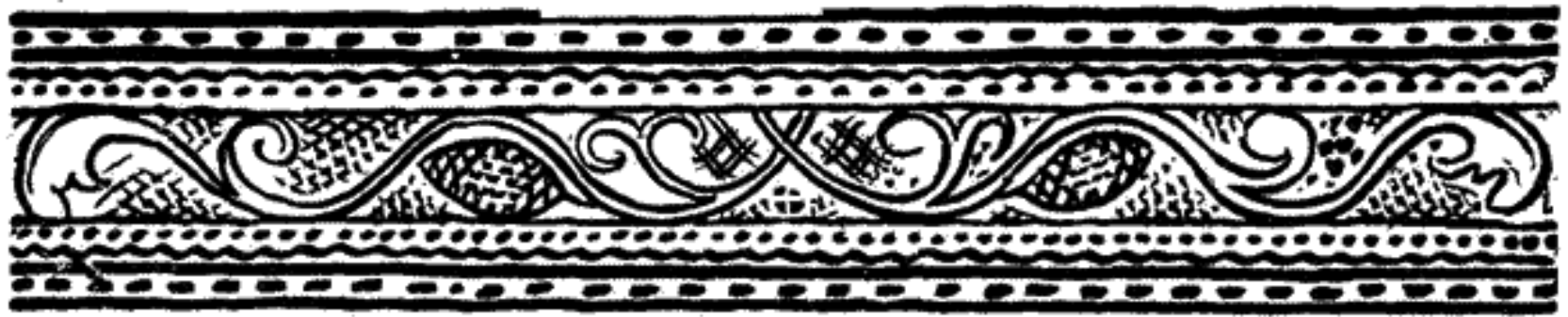
ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1957

Ε.Υ. Δ. ΠΡΟΣΚ. Π. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΔΙΚΑΤΑΡΤΖΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ: Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

Υ. Λόγος

Ὁ λόγος εἶναι με τάξι συνθεμέναις λέξεις, ἔχοντας σωστό νόημα: τὰ πολιτικά μας ῥωμαίκα, σάν καλλιτέργηθοῦνε σάν τὰ ἑλληνικά, ἔχοντας οἰκειότητα πολλή μετ' ἀκείνα, γένουντ' ἀπαράλλακτα σάν κ' ἐκεῖνα μιὰ καλλιτέρ' ἀπ' ὄλαις ταῖς γλώσσαις τῆς οἰκουμένης. Αὐταῖς ἢ λέξεις ὄντας με τάξι διατεταγμέναις, φανερώνουν ἓνα ἀλάκαιρο νόημα, καὶ τοῦτο εἶναι ὁ λόγος. Ἀναλύοντας λοιπὸν τὸ παράδειγμα ὁποῦ ἐφέραμε, δὲ βρίσκουμε νάχη παραπάν' ἀπὸ ὀχτῶ λογιῶ λέξεις καὶ τόσα εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου: ῥωμαίκα (ὄνομα), καλλιτέργηθοῦνε (ῥῆμα) ὄντας (μετοχή), τὰ (ἄρθρο), αὐτὸ (ἀντωνυμία), με (πρόθεσι) ἀπαράλλακτα (ἐπίρρημα), καὶ (σύνδεσμος) εἶναι διαφορετικά με τὴν ὁλόγη ἀναμεταξύ τους* ὄλα ὄμως τὰ ἄλλα μέρη ποῦ ἔχει αὐτὸς ὁ λόγος κ' ὄλοι οἱ ἄλλοι, εἶν' ἓν' ἀπ' τὰ εἰρημένα πάλε.

1. Προσῳδία κατὰ τὸν λόγον καὶ σημάδια τῆς προσῳδίας.

Ἡ προσῳδία εἶναι φυσικὴ καὶ γνησιώτατη προφορὰ κ' ἔκφρασι τοῦ ῥωμαίκου λόγου, εἰς βοήθειαν τῆς ὁποίας εἶναι δεκαπτὰ σημάδια' ἀπ' τὰ ὁποῖα ἄλλα εἶναι γιὰ τὰ στοιχεῖα, ἄλλα γιὰ ταῖς συλλαβαῖς, ἄλλα γιὰ ταῖς λέξεις, κ' ἄλλα γιὰ τὸ λόγο.

α'. Σημάδια γιὰ τὰ στοιχεῖα

Γιὰ τὰ στοιχεῖα εἶν' δυὸ σημάδια, ἦτοι ἡ καμπύλη ὄφέν (~), κ' ἡ διαίρεσι (··) Ἡ καμπύλη ὄφέν ἐνώνει δυὸ φωνήεντα, καὶ τὰ κάμνει δίφθογγο: ἦλιος* εἰδὲ ὄταν εἶν' ὁ τόνος ἀπάνου στὴ δίφθογγο, ὃ ἔστι ὄταν περισπᾶται, μπορούμε νὰ παραβλέψουμε τὴν καμπύλη ὄφέν: φυγισ· τὸ ι καὶ ο λοιπὸν ποῦ ἔχουν διαφορετικαῖς φωναῖς, προφέρουντ ἐν ταυτῶ καὶ ἡ δύο σὲ μιὰ συλλαβὴ δυνάμει τῆς εἰρημένης καμπύλης ὄφέν, ἢ περισπώμενης.

2. Ἡ διαίρεσι εἶναι δυὸ κουκιὰ (··) ποῦ βάνουνται σ' ἓνα ὄποτακτικὸ φωνῆεν ἀπάνου, γιὰ νὰ μὴν ἐνωθῆ μετ' τὸ προτακτικὸ του, καὶ γένη φωνῆεν σύνθετο, ἄλλὰ νὰ γένη δίφθογγο: βόϊδι, τὸ ι ἔχει δύο κουκι' ἀπάνου του γιὰ νὰ μὴ προφερθῆ: βοῖδι.

β'. Σημάδια γιὰ ταῖς συλλαβαῖς

1. Γιὰ τῆς συλλαβαῖς εἶναι τέσσερα σημάδια' τὰ δύο λέγονται χρόνοι, καὶ τὰ δύο πάθη.

2. Ἀπ' τὰ δύο ποῦ λέγονται χρόνοι, τὸ ἓνα ὄνομάζεται μακρὰ (-), καὶ τὸ ἄλλο βραχεῖα (·) αὐτὰ τὰ σημάδια τὰ βάνουμε (ἔσθ' ὄτε) ἀπάνου στῆς συλλαβαῖς, γιὰ νὰ δείξουμε ποιά συλλαβὴ κατὰ τὸ πλάτος τῆς ἔχει μακριὰ καὶ ποιά κοντὴ.

3. Ἀπ' τὰ δύο πάθη τὸ ἓνα εἶν' ὁ ἀπόστροφος καὶ τ' ἄλλο ἢ εὐθεῖα ὄφέν' ὁ ἀπόστροφος (') εἶν' ἓνα σημάδι ποῦ τὸ βάνουμε στὴν ἀρχὴ ἢ τὸ τέλος τῆς λέξης, ὄταν ἀποβάλλεται·κατ' αὐτὰ κἀνένα φωνῆεν' ὄθεν τὸ σημαδεύουμε τὸ τέτοιο φωνῆεν ἐπάνου στὸν ἀπόστροφο, ἢ τὸ ἴδιο, καθὼς εἶπαμε στὴν συναίρεσι καὶ θλίψι: νὰ ἀκούγω, ν' ἀκούγω, τί ἔχεις, τ' ἔχεις' ἢ ἀκολουθῶντας τὴν προφορὰ σημαδεύουμε ἐκεῖνο στὸ ὄποιο τρέπεται,

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

καθὼς κάμνουμε στὴν κρᾶσι: τὸ ἔγραφα, τὸ ἔγραφα ἔνθα εἶναι τὸ σ σημειωμένο ἀπάνου εἰς τὸν ἀπόστροφο κ' ὄχι τὸ σ ποὺ ἀποβάλληκε.

4. Ἡ εὐθεῖα ὕφεν (-) εἶναι μιά γραμμὴ, ποὺ τὴ βάνουμε στὸ γραφόμενο κομμάτι τῆς λέξης κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀράδας διὰ νὰ φανερώνη, ὅτ' εἶν' ἐνωμένο μετὰ τὸ ἄλλο κομμάτι τῆς λέξης, ποὺ γράφεται στὴν ἀκόλουθη ἀράδα, ἡγουν, γρά·φω ἢ γρα· συλλαβὴ ἔχει τὴν εὐθεῖα ὕφεν σημάδι πὼς εἶναι μέρος κ' ἐνώνεται μετὰ τὸ φω, τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἀλάκαιρης λέξης γράφω.

γ'. Σημάδια γιὰ τῆς λέξης

1. Γιὰ τῆς λέξης εἶναι σημάδια τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι. Τὰ πνεύματα εἶναι δυὸ σημεῖα, π' ὀνομάζονται δασεῖα (·) καὶ ψιλὴ (˘) τὰ ὁποῖα βάνονται πότε τὸ ἕνα, καὶ πότε τὸ ἄλλο σὲ κάθε λέξι, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, εἰς σημεῖον πὼς εἶναι ἀρχὴ λέξης ἢ ψιλὴ ποτέσ δὲν εἶχε καμμιά προφορὰ ἢ δασεῖα ὅμως εἶχε, δηλονότι ἔβγαιν' ἢ φωνὴ τῆς ἀπ' τὸ λάρυγγα μετὰ δύναμι κ' ἐκπνοὴ σάν ἕνα λεπτὸ χ, κ' ἐσυλλαβίζονταν μετὰ τὸ φωνῆεν, στὸ ὁποῖο ἀπάνου ἐγράφονταν τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν ταυτῷ ἔτρεπε τὸ προτητερινὸ τοῦ ψιλὸ φύμφωνο εἰς δασύ· προσέτι ἐβάνονταν καὶ βάνεται ἢ δασεῖα ἀπὸ τὰ σύμφωνα στὸ ῥῶ. Τώρα κ' αὐτὴ δὲν ἔχει καμμιά προφορὰ, μήτε στὰ φωνήεντα, μήτε στὸ ῥῶ.

2. Οἱ τόν' εἶν' ἕνα τέντωμα τῆς συλλαβῆς κατὰ τὸ ὕψος τῆς φωνῆς τῆς τοῦτο στὴ συλλαβὴ μπορεῖ νὰ γένη τριῶ λογιῶ ἡγουν ἢ μετὰ δύναμι, καὶ γένητ' ἢ φωνὴ ἀψηλὴ ἢ μαλακὰ, καὶ γένηται χαμηλὴ, ἢ μεσαία, καὶ γένηται μέτρια. Ὅθεν, γιὰ φανέρωσι τούτων, ἐκεῖ ποὺ ἔναι τὸ τέντωμα, βάνετ' ἐν' ἀπ' τὰ ἐπόμενα τρία σημάδια ἡγουν ἐκεῖ ποὺ ἔναι τὸ τέντωμα δυνατὸ, ἢ ὀξεῖα ·· ἐκεῖ ποὺ ἔναι μαλακὸ, ἢ βαρεῖα ·· ἐκεῖ ποὺ ἔναι μεσηδὸ, ἢ περισπωμένη·.

δ'. Σημάδια γιὰ τὸ λόγο

1. Γιὰ τὸ λόγο προσφῶδια εἶν' ἢ διαστολὴ, μετὰ τὴν ὁποῖαν σιζοῦμε καὶ διαχωρίζομε τὰ κόμματα, τὰ κῶλα, τῆς παρεμπίπτουσας μικραῖς ἢ ἐρωτηματικαῖς πρότασες, κ' ἀποπερατοῦμε τὸ τέλος τοῦ λόγου, ὁποῦ λέγεται τότες περίοδος. Αὐτὰ τὰ σημάδια εἶν' ἔξι: μισοστιγμὴ (,), ἀπάνου τελεία (·), τελεία στιγμὴ (.), ἐρωτηματικὴ διαστολὴ (;), παρένθεσι (()), καὶ δυὸ διαστολαῖς (, ,). Λοιπὸν τὴ μισοστιγμὴ ἢ ὑποδιαστολὴ ἢ ὑποστιγμὴ τὴ βάνουμε στὰ κόμματα· προσέτι τὴ βάνουμε στὸ δ , τι ἀόριστο ὄνομα μετὰ ἄρθρο, γιὰ νὰ μὴ συμπέση μετὰ τὸ δ τι ἐπίρρημα ἢ σύνδεσμο. Εἰς τὰ κῶλα βάνουμε τὴν ἀπάνου τελεία, στὸ τέλος τῆς περιόδου σιζοῦμε τὴν τελεία. Ἄν εἶναι τὸ κῶλο ἢ ἢ περίοδος κατ' ἐρώτησιν, βάνουμε στὸ τέλος ἐρωτηματικὴ διαστολὴ, καθὼς: ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζ' οἴκοθεν τῆς ἀρετῆς τὴ λυσιτέλεια; Εἶδὲ καὶ ἀνάμεσα στὴν κύρια πρότασί μας παρεμπέση πλάγια, ἢ γιὰ παράδειγμα πρότασι, τότες τὴν περικλείομε μετὰ παρένθεσι ἢ διὰ μέσου· π.χ.: κ' οἱ κακοὶ (ὡς εἶπειν) γνωρίζουν τὴ λυσιτέλεια τῆς ἀρετῆς· τὸ ὡς εἶπειν εἶναι παρεμπίπτουσα πρότασι. Ὅμοίως τὰ παραδείγματα σ' ἕναν κανόνα γραμματικῆς ἢ ἄλλης τέχνης δὲ συγχίζουν τὸ ὕψος τοῦ λόγου, ὅταν εἶναι μετὰ παρένθεσι· πάλε σάν ἀναφέρουμε κἀνένα ῥητό, ἢ καμμιά περικοπὴ συγγραφέως, ἢ δική μας πρότασι προβληματικὴ, γιὰ νὰ εἶναι γνωστὸ καλὰ τοῦτο, βάνουμε στὴν ἀρχὴ, τὰ πλάγια καὶ τὸ τέλος τοῦς τῆς δυὸ διαστολαῖς π.χ.: λέγει θεόδωρος ὁ Γαζῆς εἰς τὸ περὶ γήρωσ «ὡσάν ὁποῦ ὄσοι δὲν ἔχουν > οἴκοθεν καμμιά δοξθεῖα στὸ νὰ ζοῦνε μακάριοι, πλήχτουν ἀπὸ κάθε ἡλικία· ὄσοι ὅμως καρτεροῦν ἀπὸ > τὸν ἑαυτὸ τοῦς ὄλα τὰ καλὰ, δὲν τοῦς φαίνεται κακὸ κἀνένα πρᾶγμα· ποὺ τὸ φέρν' ἀνάγκη ἢ φυσικὴ». Ἡ τρεῖς συναπταῖς στιγμαῖς (...) βάνονται ἐκεῖ ποὺ βάνωντας ἕναν λόγον, δὲν τὸν γράφομε ὄλο, μόνε ὄσο ἀρχίζει, καὶ μετὰ αὐταῖς δείχνουμε πὼς δὲν εἶν' ὄλος· π.χ.: ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος..., σάν νὰ ἐλέγαμε ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, καὶ τὰ ἔξῃς.

2. Ὁ λόγος κατὰ τὰ μέρη του διαιρεῖται εἰς ὄχτώ, καθὼς εἶπαμε: ὄνομα, ῥῆμα, καὶ τὰ ἔξῃς. Κατὰ τὰ μέλη του ὅμως μερίζεται εἰς κόμματα καὶ κῶλα, μετὰ τὰ ὁποῖα συναπαρτίζεται εἰς νοήματα τέλεια, καὶ τότε τὸ ὄλον τοῦ λόγου ὀνομάζεται περίοδος· αὐτὴ λοιπὸν ἢ ἔχ' ἕνα κῶλο, ἢ δυὸ, ἢ τρία, ἢ τέσσαρα, καὶ τὸ κάθε κῶλο ἔχει ἀπὸ ἕνα, δυὸ ἢ καὶ περισσότερα κόμματα· π.χ.: περίοδος μ' ἕνα κῶλο εἶναι αὐτὴ: ἢ ἀρετὴ εἶν' αἰρετὴ, κ' ἢ ἔξι τῆς βιωφελέστατη καὶ ψυχωφελέστατη· περίοδος μετὰ δυὸ κῶλα: ὄσο εἶν' ἢ ἀρετὴ χρῆμα αἰρετό, κ' ἢ ἔξι τῆς αὐτὸ τοῦτο ὄφελος, τόσο ἢ κακία φευκτό, κ' ἢ ἔξι τῆς αὐτὸ τοῦτο ζημία· περίοδος μετὰ τρία κῶλα: καθὼς τὰ πολεμικὰ ἄρματα εἶν' ἐφευρεμένα γιὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀνθρωπίνης μας ἀδυναμίας· ἔτιζι ὄπλα εἰς τὴν ἐπικουρίαν τῶν γερατειῶν εἶν' ἢ ἀσκησεῖς τῶν ἀρετῶν, τὰ ὅποια κάμνουν καρποῦς θαυμαστοῦς σ' ἐκείνον ποὺ ζῆσθ πολύ· περίοδος μετὰ τέσσαρα κῶλα: καθὼς

τὰ πολεμικὰ ἄρματα εἰν' ἐφευρεμένα γιὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀνθρωπίνης μας ἀδυναμίας, μὲ τὰ ὅποια διασώζει καὶ τὴ ζωὴ τῆς, ἀπὸ ἄλογα ζῶα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀπὸ τὰ λογικὰ. ἔτι δὲ γιὰ τὴν ἐπικουρίαν τῶν γερατειῶν εἰν' ἡ τέχνη κ' ἡ ἀσκήσις τῶν ἀρετῶν, μὲ ταῖς ὁποίαις διασώζει τὸ γέρον ἀδάμαστο τὸ σῶμα ἀπὸ ἄλογα πάθη, καὶ τὸ εἶμα του ἀκράδαντο ἀπὸ ταῖς ἀτιμίας τοῦ λογικοῦ. Ἀπ' αὐτὰ εἶναι φανερόν ὅτι καὶ τὸ κόμμα εἶναι μέρος τοῦ κώλου: ὅσο εἰν' ἡ ἀρετὴ αἰρετή, κ' ἡ ἔξις τῆς αὐτῆς τοῦτο δφελος, αὐτὸ εἶναι ἓνα κῶλο μὲ δυὸ κόμματα.

VI. Ὄνομα

1. Τ' ὄνομα εἰν' ἓνα μέρος τοῦ λόγου, ποῦ κλίνεται κ' ἔχει πτώσεις. Τοῦτο χωρὶς νὰ σημαίῃ καιρὸν, σημαίνει οὐσία μερικὴ ἢ κοινὴ· ὅθεν ἐκεῖνο ποῦ σημαίνει οὐσία καὶ ὄντα μὲ δική τους ὑπαρξίν καὶ αὐθυπόστατα, εἶναι ὄνομα οὐσιαστικόν: θεός, ἄγγελος, βασιλεῖο, πόλις, σπῆτι, λόγγος, δένδρον, ἄνθρωπος, βασιλεύς, πατέρας, μητέρα, λύκος· ἐκεῖνο δὲ μὴ ὄντα χωρισμένα ἀπὸ οὐσίας, καὶ εἶναι ποιότητες καὶ εἶδη καμμιανῆς οὐσίας, λέγεται ὄνομα κατ' ἀφαίρεσιν· π.χ.: βασιλεία, διάστημα, ἀνθρωπότης, ἀρετὴ, ἐπιστήμη, δικαιοσύνη, λευκότης.

2. Ἀπ' τὰ οὐσιαστικὰ ποῦ σημαίνουν μιὰ μερικὴ οὐσία, κ' ὅπου βρίσκεται σὲ πολλαῖς ὁμοίαις, τ' ὄνομα ποῦ δηλοῖ ὅλαις τὸ εἶπαν προσηγορικόν, ἐκεῖνο πλὴν ποῦ σημαίνει ξεχωριστὰ μιὰ μιὰ ἀπ' αὐταῖς τ' ὠνόμασαν κύριον· ὅθεν ὄντας πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ὁμοιοὶ ἀναμεταξύ τους, καὶ πολιτείας καὶ βασιλείαι, καὶ χρυσοχοὶ καὶ σκυλιὰ καὶ δέντρα ὁμοίως πολλὰ καὶ ὁμοῖ' ἀνάμεσά τους, τὸ ἄνθρωπος καὶ τ' ἄλλα καθ' ἓνα εἶναι προσηγορικὰ ὀνόματα· εἶδὲ τὸ Πέτρος, Παῦλος, Κωνσταντινούπολις, Τουρκία, Νεμιζιά, Κωνσταντῖνος ἔκτος, Κωνσταντῖνος ἐνδέκατος, ὁ δεῖνας χρυσοχός, τὸ τάδε σκυλί ἢ δέντρο, σημαίνοντας καθ' ἕκαστα, εἶναι κύρια ὀνόματα.

1. Περιστατικώτερη διαίρεσι τῶν οὐσιαστικῶν ὀνομάτων.

1. Τὰ οὐσιαστικὰ ποῦ σημαίνουν καθ' αὐτὸ οὐσία, καὶ τὰ οὐσιαστικὰ ποῦ εἶναι χωρισμένα ἀπὸ οὐσίας, καὶ σημαίνουν εἶδη καὶ ποιότητες οὐσίας, διαίρουνται καθ' ἓνα σὲ τρία.

2. Τὰ καθ' αὐτὸ οὐσιαστικὰ διαίρουνται.

Α') σὲ φυσικὰ οὐσιαστικὰ ὀνόματα, κ' αὐτὰ εἶναι πέντε λογιῶν:

- ζῶον (ὄνομα γενικώτατον), ἄνθρωπος (γενικόν), Ρωμαῖος (ἐθνικόν), ὄχλος (περιληπτικόν), Στέφανος (κύριον).
ζῶον (ὄνομα γενικώτατον), τετράποδος (γενικόν), φίλιος (εἰδικόν), κοπάδι (περιληπτικόν), ὁ δεῖνας φίλιος (κύριον).
- φυτὸν (γενικώτατον), δένδρον (γενικόν), ἔλγα (εἰδικόν), ἐλαιῶνας (περιεκτικόν), ἢ τάδε ἔλγα (κύριον).
- ὄρυκτά (γενικώτατα), μέταλλα (γενικόν), μάλαμα (εἰδικόν), χρυσορυχεῖο (περιεκτικόν), τὸ τάδε κομμάτι μάλαμα (κύριον).
- βασιλείο, θέμα, ἐπαρχία πόλις, Βιέννα.
- βασιλεύς, ἐπαρχος, στρατηγός, στρατιώτης, πραγματευτής, γεωργός, βοσκός, κηπουρός, μεταλλουργός.

Στὸ 1, 2 καὶ 3 θεωροῦνται στὸ γενικώτερον καὶ εἰδικώτερον, ἢ τὸ καθόλου καὶ καθ' ἕκαστα ἢ μερικόν τῶν ζώων, φυτῶν, ὄρυκτῶν· στὸ 4 θεωροῦνται τὰ ὀνόματα στὸ καθόλου καὶ μερικόν τοπικόν τους· στὸ 5 θεωροῦνται στὸ ἐπαγγελματικόν (ὡς εἰπεῖν) τοῦ ἀνθρώπου ποῦ μεταχειρίζεται τὰ εἰρημένα φυσικὰ ὄντα.

Β') Διαίρεται τὸ οὐσιαστικόν σὲ τεχνικὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια θεωροῦνται διχῶς, ἢ καθὸ ποιητικὰ, π.χ.: ἀρχιτέκτων, χρυσοχός, χαρτουργός, ἢ καθὸ ἀποτελεσματικὰ, σπῆτι, δακτυλίδι, χαρτί.

(Ἀκολουθεῖ)